

Бондар Олександр Іванович
*доктор біологічних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії аграрних наук України,
ректор Державного закладу «Державна екологічна академія
післядипломної освіти та управління»;*

Веклич Оксана Опанасівна
*доктор економічних наук,
професор кафедри зеленої економіки
та економіки природокористування,
Державний заклад «Державна екологічна академія
післядипломної освіти та управління»*

Маслюківська Олена Павлівна
*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри екології,
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-439-2-3>

СИТУАТИВНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСУВАННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА ОХОРОНИ ПРИРОДНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ УПРОДОВЖ 2018–2023 РР.

Біорізноманіття, надаючи багато основних екосистемних послуг, забезпечує життєдіяльність народонаселення. Проте природні системи, як засвідчать дослідження, протягом останніх п'ятдесяти років зазнали величезного стресу через швидку деградацію екосистем і біорізноманіття. Наприклад, лише упродовж десятирічного періоду (2016–2015 рр.) 60% екосистем повністю погіршилися чи безповоротно знищені [1, р. 82]. Ключовим компонентом забезпечення сталості екосистем і біорізноманіття є розробка нових стратегій збереження та відновлення, включаючи охоронювані території, відновлення деградованих середовищ існування, практику сталого землекористування та скорочення викидів парникових газів.

У 2022 році представниками 196 країн світу, включаючи Україну, було підписано Куньмінсько-Монреальську Глобальну Рамкову програму в сфері біорізноманіття, яка зобов'язує світ зупинити та подолати втрату біорізноманіття на 30% до 2030 року. В зв'язку з її прийняттям, оновлення потребують інші стратегічні і планові документи та законодавство, що стосується сфери збереження навколишнього природного середовища, адаптації до зміни клімату, і секторів економіки, розвиток яких базується на використанні біорізноманіття та природних ресурсів. У контексті цього, на початку 2024 року Європейський Парламент ухвалив Закон ЄС про відновлення природи. Новий закон ставить за мету до 2030 року відновити щонайменше 20% сухопутних і морських територій ЄС, а до 2050 року – всі екосистеми, які потребують відновлення.

Очевидно, що Україна, навіть перебуваючи у воєнному стані, не стоїть осторонь цих процесів, особливо загострених через ніщивну військову агресію російської федерації. Зокрема, Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України було створено Робочу групу з науковців, фахівців, представників організацій, дотичних до цієї проблематики, по розробці проєкту національної Стратегії охорони біорізноманіття (наказ Міндовкілля від 18.08. 2024 року № 1055). Окрім того, в Україні під патронатом ООН започаткована робота по розробці комплексу так званого "зеленого" фінансування та фінансування біорізноманіття як одним із компонентів стратегічної роботи на платформі БІОФІН – спеціальній Глобальній Програмі ПРООН «Ініціатива фінансування біорізноманіття», створену ще у 2012 році. До речі, чотири країни з пострадянського простору – Узбекистан, Казахстан, Киргизія та Грузія – вже декілька років поспіль активно співпрацюють з БІОФІН по розбудові економічно обґрунтованих стратегічних рішень щодо збереження біорізноманіття та його фінансового забезпечення. Очевидно, що для розроблення такого підґрунтя і в Україні першим кроком має бути ревізія стану фінансування біорізноманіття.

Отже, станом на 2024 рік в Україні сформована система фінансування біорізноманіття як складова загальної системи фінансування природоохоронної діяльності. Основним економічним інструментом фінансування біорізноманіття визначено "витрати на

збереження біорізноманіття та охорону природних територій”, тобто по суті “будь-які витрати, мета яких полягає в тому, щоб справити позитивний вплив, зменшити або усунути навантаження на біорізноманіття” [2, р. 81]. Водночас витрати на збереження біорізноманіття та охорону природних територій є складовою загальних витрат на охорону навколишнього природного середовища в Україні.

Процес розвитку інформаційно-статистичної бази фінансування біорізноманіття відповідно до законодавчих вимог внутрішнього та міжнародного рівня втілюється удосконаленням структури витрат на збереження біорізноманіття та охорону природних територій як комплексного інструментарію, що з 2021 року сумарно репрезентується чотирма видами витрат, спрямованими зокрема: 1) на захист і відновлення чисельності видів тваринного, рослинного світу, збереження середовища їх існування; 2) на збереження природних і ландшафтних об’єктів, створення, збереження територій і об’єктів ПЗФ; 3) на моніторинг, лабораторні дослідження; 4) на отримання дозвільної документації та інші заходи.

Уявлення про обсяги фінансування охорони навколишнього природного середовища, в тому числі на збереження біорізноманіття та охорону природних територій України з розбивкою даних по зазначеним чотирьом їх видам спрямування, а також про їх динамічні зміни упродовж шестирічного періоду з 2018 по 2023 рік надають табл. 1.

Як виявляють дані табл. 1, при темпах зростання загальних витрат на фінансування природоохоронної діяльності в Україні за шестирічний період в 1,1 рази, порівняно з ними фіксується випередження темпів зростання обсягів фінансування напряму “збереження біорізноманіття та охорона природних територій” (у 1,5 рази). Водночас, як показують проведені розрахунки, спостерігається перманентне нарощення частки витрат на збереження біорізноманіття у загальних витратах на охорону навколишнього природного середовища в 2018–2023 рр. – з 2,5 % до 3,5 %, становлячи щорічно упродовж шестирічного періоду в середньому також біля 3,5%. Отже, за цей період відстежується

тенденція нарощення рівня фінансування напряму “збереження біорізноманіття та охорона природних територій” попри її дещо нерівномірний характер.

Таблиця 1

**Обсяги фінансування охорони
навколишнього природного середовища,
в тому числі на збереження біорізноманіття та охорону
природних територій України, 2018–2023 рр., (тис. грн)^{1; 2; 3}**

Код рядка статистичної форми № 1- екологічні витрати	Фінансування природо- охоронної діяльності	Роки					
		2018	2019	2020	2021	2022	2023
10	Загальні витрати на охорону навколишнього природного середовища (капітальні інвестиції та поточні витрати)	34392270,3	43735862,1	41332201,7	44804922,1	30572888,2	37597671,6
600	Збереження біорізноманіття та охорона природних територій, в тому числі:	871182,7	1171144,4	1339109,7	2242952,8	1191604,2	1298125,1
610	захист і відновлення чисельності видів тваринного, рослинного світу, збереження середовища їх існування	-	-	363406,0	615653,4	438536,9	274470,4

620	збереження природних і ландшафтних об'єктів, створення, збереження територій і об'єктів ПЗФ	-	-	908110,0	1472364,5	724272,2	992932,7
630	моніторинг, лабораторні дослідження	-	-	26978,9	58167,5	11943,4	11423,2
640	отримання дозвільної документації та інші заходи	-	-	40614,8	96767,4	16851,7	19298,8

¹ Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² Дані за 2021–2023 роки можуть бути уточнені.

³ Дані за 2022–2023 роки наведено без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії. Інформація сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів (рівень звітування у 2022 році становив 96,2%, у 2023 р. – 95,7%).

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Доречно наголосити на тому, що навіть після військової агресії російської федерації на територію України частки витрат на збереження біорізноманіття у загальних витратах на охорону навколишнього природного середовища хоча і скоротились з 5,0% в 2021 році, становлячи у 2022 році та 2023 році відповідно 3,9% та 3,5%, проте була вищими порівняно з аналогічними показниками у 2018, 2019 та 2020 роках.

Виявлені нерівномірності в процесах інвестування матеріально-технічної бази та забезпечення функціонування сфери збереження біорізноманіття означають недофінансування захисту і відновлення чисельності видів тваринного, рослинного світу, збереження середовища їх існування, природних і ландшафтних об'єктів, створення, збереження територій і об'єктів ПЗФ, а також недофінансування інших важливих заходів природоохоронного

спрямування у цій сфері. Отже, очевидно є гострота питання щодо її фінансування в обсязі, необхідному для подолання існуючих нагальних природоохоронних проблем та вже накопичених за роки воєнного стану в Україні.

Тим не менш, підсумовуючи, слід наголосити на тому, що наведені дані та розрахунки засвідчують невпинне посилення значущості проблематики збереження біорізноманіття та природних територій в Україні та активізацію за останній шестирічний період (2018–2023 рр.) фінансового забезпечення реалізації відповідних природоохоронних заходів по цьому напрямку охорони навколишнього природного середовища попри вимушене загальнонаціональне фінансове переформатування всіх витрат через стан війни з 2022 року.

Список використаної літератури:

1. Saleh M. et al. Biodiversity for ecosystem services and sustainable development goals. Chapter 5. In: Biodiversity and Bioeconomy. Editor(s): Kripal Singh, Milton Cezar Ribeiro, Özgül Calicioglu. Elsevier, 2024, pp. 81–110. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-95482-2.00005-5>
2. The BIOFIN Workbook 2024: Finance for Nature. The Biodiversity Finance Initiative. United Nations Development Programme: New York. xi+199 pp. URL: <https://www.biofin.org/sites/default/files/content/publications/Workbook-2024-Compressed.pdf>